

Het is maar een mythe

Wim Bonis

*Imagine there's no countries
It isn't hard to do
Nothing to kill or die for
And no religion too*

*Imagine all the people
Living life in peace*

Uit 'Imagine', John Lennon, 1971

De koningin is dood, en lang leve de koning

Toen Queen Elisabeth op 8 september in 2022 stierf, werd ons opnieuw getoond in welke mate sommige mensen een mythische status belichamen en daarmee de verbeeldingskracht weten te prikkelen van veel mensen die hun mythische status erkennen en bevestigen. Naast publieke figuren als voetballers en popsterren, kan het koningschap deze mythische rol in onze moderne wereld nog steeds vervullen.

Queen Elisabeth had de prachtige leeftijd van 96 jaar bereikt, en daarom hadden veel Engelsen geen tijd voorafgaand aan haar regering gekend. Omdat ze er altijd was geweest, konden ze nauwelijks geloven dat ze echt dood kon gaan. Voor velen was ze het symbool geworden van het overstijgen van conflicten tussen mensen, van het bijhouden van de natie. Hiervoor had ze niet veel meer gedaan dan een behoorlijke afstand houden van de mensenwereld en van haar eigen individuele leven als sterfelijk mens – nooit haar mening geven over wat dan ook, altijd haar leven leidend in de goed beveiligde gebieden van paleizen, kastelen en grond in particulier bezit. Voor veel Britten was ze de moeder voor iedereen.

Natuurlijk wisten mensen rationeel heel goed dat Queen Elisabeth op een dag dood zou gaan, net als ieder ander sterfelijk mens. Toch kwam het moment noch vrij onverwacht, en op de een of andere manier hadden ze

zich nog niet gerealiseerd wat de verandering van een koningin in een koning zou inhouden. Er waren ernstige twijfels of een man als Charles de – mythisch beladen – beschermende en verbindende rol van zijn moeder zou kunnen voortzetten. Zou deze rol niet te vrouwelijk voor hem zijn? Mensen begonnen te beseffen dat zijn stijl toch anders zou zijn. Ik denk dat er voor hem zeker een belangrijke rol is weggelegd, misschien met een nog belangrijkere mythische dimensie dan Queen Elisabeth ooit heeft weten te belichamen – en zeer geschikt voor de tijd waarin we leven. Voordat ik hier dieper op inga, wil ik eerst iets zeggen over de manier waarop we mythe ervaren in de moderne wereld.

De dubbele betekenis van mythe

Ik ben gefascineerd door het begrip *mythe*. Het heeft een dubbele betekenis die in twee totaal tegengestelde richtingen wijst: mythen kunnen ofwel verhalen zijn die de fundamentele waarheden van het leven uitdrukken die gekoesterd moeten worden, en die regelmatig opnieuw moeten worden verteld en ritueel uitgevoerd moeten worden, ofwel het kunnen uitingen zijn van voor de hand liggende leugens en fantasieën die moeten worden gekoesterd, te corrigeren en te verwijderen. Volgens David Leeming ‘gebruiken we gewoonlijk het woord ‘mythe’ om een algemeen aangenomen geloof of concept aan te duiden dat duidelijk onwaar of slechts fantasie is. (...) Deze definitie van mythe als vals geloof of bijgeloof ontwikkelt zich natuurlijk genoeg vanuit een nauwkeuriger begrip van het woord als een fabelachtig en duidelijk onwaar verhaal van de daden van helden en goden.’¹ Maar voordat mythen beschouwd werden als uitdrukkingen van iets onwaars en bijgelovigs in de context van een seculiere wereld, begonnen ze als reflecties van diepe waarheden binnen een religieuze of spirituele context. Zoals Leeming heeft opgemerkt, maakt het beschouwen van mythen als vals en bijgelovig in onze moderne wereld deel uit van onze opvoeding: ‘Van jongs af aan leert het individu hoe belangrijk het is om rationeel te zijn. Toch is de essentie van mythe en ritueel anti-rationeel.’² Natuurlijk gebruiken we tegenwoordig het woord *mythe* ook om valse overtuigingen of concepten meteen te diskwalificeren, zonder dat ze ooit deel hebben uitgemaakt van een religieuze of spirituele context.

Het is duidelijk dat mythen als uitdrukkingen van fundamentele waarheden de veel oudere betekenis vertegenwoordigen. Deze opvatting gaat misschien terug tot het begin van de mensheid. In vergelijking daarmee vertegenwoordigen mythen als uitingen van leugens en fantasieën een relatief recente versie. De verandering van de eerste naar de tweede betekenis manifesteerde zich niet alleen in de laatste eeuwen: deze werd al gegenereerd door een culturele verandering die een paar duizend jaar geleden in de menselijke samenleving heeft plaatsgevonden – een verandering die zich manifesteerde toen de cyclische visie van het leven geleidelijk werd vervangen door een lineaire historische kijk op het leven; een verandering waarbij we ons ook steeds meer afgescheiden gingen voelen van de natuur. Deze twee soorten veranderingen hangen met elkaar samen. Toen onze voorouders zich afgescheiden begonnen te voelen van de natuurlijke wereld, begonnen ze zich tegelijkertijd te concentreren op de lineaire ontwikkelingen van de geschiedenis en begonnen ze de mythische opvattingen over het leven te diskwalificeren als representaties van de fundamentele waarheden over het leven. Deze verandering manifesteerde zich in de eerste stadstaten van Soemerïë, in een stedelijke omgeving, waarin de machthebbers, de mensen die zichzelf hiërarchisch in een toppositie hadden geplaatst, zichzelf een centrale rol hadden gegeven in de historische ontwikkelingen. Zij waren de eersten die aantoonde dat geschiedenis altijd wordt geschreven door de ‘winnaars’ – een realiteit waardoor een groot deel, waarschijnlijk verreweg het grootste deel, van menselijke ervaringen en culturele ontwikkelingen ongeschreven zijn gebleven en daarmee ook verwaarloosd zijn geweest.

Het was deze verandering naar de lineaire historische kijk op het leven die de basis is geworden van de Westerse ‘beschaving’. In de Christelijke religie was het leven ooit begonnen met de Schepping door God, ontwikkelde het zich verder op een lineaire manier naar de huidige tijd en zal het uiteindelijk eindigen met de Apocalyps; in seculiere historische zin is de mensheid lineair geëvolueerd van een ‘wilde staat’ naar een ‘beschaafde staat’, een eenrichtingsontwikkeling met de dreiging terug te vallen in ongetemde ‘wildheid’ – en het is onduidelijk hoe deze ontwikkeling zal doorgaan en waartoe dit uiteindelijk zal leiden. Als we naar de wetenschappelijke wereldbeelden kijken, kunnen we bijvoorbeeld

zien dat we volgens de evolutietheorie als soort geleidelijk aan zijn opgestegen boven alle andere levende wezens in de natuurlijke wereld, een andere eenrichtingsontwikkeling met de voortdurende dreiging terug te vallen in ongetemd ‘beestachtig’ gedrag – en ook hier is het niet duidelijk hoe dit evolutionaire proces zal doorgaan en of het ooit zal eindigen. Kosmologisch onderzoek heeft echter wel duidelijk gemaakt dat het leven op aarde in ieder geval op een bepaald toekomstig moment zal eindigen, maar het heeft de tijdlijn daarvan steeds verder verlengd: met de oerknal heeft het niet alleen een lange periode van miljarden jaren toegevoegd aan de evolutie van het leven op aarde; maar ook nadat onze planeet in de zon is ingestort, wordt kosmologisch aangenomen dat het universum nog biljoenen jaren zal blijven voortleven. Op veel kleinere schaal mogen we in dit verband natuurlijk niet de visie vergeten van kapitalisten en markteconomen die ervan uitgaan dat de budgetten van bedrijven en de economie in het algemeen altijd lineair moeten blijven doorgroeien en dat financiële dalingen koste wat het kost altijd moeten worden vermeden.

Wat in al deze Westerse wereldbeelden verloren is gegaan, is het idee dat het leven in zijn essentie altijd een cyclisch proces is geweest. En dat is het op dit moment in de tijd natuurlijk nog steeds. De lineaire wereldbeelden is het alleen gelukt om zich van het leven te verveemden. En door dat te doen, hebben ze zich ook vervreemd van de mythische verhalen en beelden die er een stem aan hebben gegeven.

Het oorspronkelijke mythische wereldbeeld

Oorspronkelijk – dat wil zeggen lang voor de opkomst van het antropocentrische en antropomorfe wereldbeeld van de georganiseerde religies – beleefden we de natuurlijke wereld om ons heen, en alle levende niet-menselijke wezens daarin, op een mythische manier. We voelden ons volledig ingebed in het omringende landschap, een onlosmakelijk onderdeel ervan. Het was nog niet denkbaar dat we in staat zouden zijn om buiten deze context te treden, deze te observeren en te analyseren vanuit een positie daarbuiten. Dit was in wezen een spirituele wereld waarin alles in de natuur als Heilig werd beschouwd.

De Amerikaanse onderzoeker en schrijver Clark Strand heeft het mythische wereldbeeld goed beschreven in zijn boek *Waking up to the*

Dark: ‘Het geloof dat alles in het universum, levend en levenloos, een onvergankelijke spirituele essentie bezit, was ooit de wereldwijde norm. Mensen konden die onvergankelijke essenties toen niet beter begrijpen dan ze nu kunnen, maar er was iets heel intiem in de manier waarop ze ervoor kozen om ermee in verbinding te komen – door middel van verhalen, mythen en liedjes. Bergen waren bergen, de rivieren rivieren, maar het waren ook godinnen en goden. (...) Het situeerde ons in de onmiddellijk gevoelde subjectieve ervaring van het leven zelf, en dat betekende eerst een relatie met de natuur en daarna met de menselijke cultuur.’³ In dit oorspronkelijke mythische wereldbeeld stonden onze voorouders op een wederkerige manier in relatie tot de omringende natuur – en de verschillende relaties die zij belangrijk vonden, werden weerspiegeld in hun mythische verhalen. Het is belangrijk om te beseffen dat deze mythen millennia lang mondeling zijn overgeleverd van de ene generatie op de andere, totdat ze na de uitvinding van het schrift uiteindelijk werden opgeschreven. Daarom is het moeilijk, zo niet onmogelijk, om te bepalen hoe oud mythische wezens en verhalen precies zijn.

Ik denk dat de mythische wezens in ieder geval begonnen als niet-antropomorfe wezen – wezens die nog niet in menselijke vorm verschenen. Zoals Strand aangaf, werden bergen en rivieren geïdentificeerd als Godinnen en Goden, maar werden ook andere natuurlijke fenomenen, zoals bossen, specifieke bomen, meren, heuvels, dalen, bronnen, de zee, of de lucht, de sterren, de maan en de zon, als Heilig beschouwd, geïdentificeerd als mythische wezens. De Godinnen en Goden kregen pas geleidelijk hun menselijke vorm – zoals we die bijvoorbeeld kennen uit de Griekse en Romeinse mythologie. In het Christendom werd het Heilige in menselijke vorm zelfs nog prominenter bij de vereerde Heiligen – mensen die eerst een voorbeeldig aards leven moeten hebben geleefd, voordat ze hun Heilige status als Heiligen kregen.

Maar als we teruggaan in de tijd, kunnen we zien dat de Godinnen en Goden oorspronkelijk spirituele krachten waren die belichaamd waren in natuurlijke fenomenen. Veel bergen en rivieren dragen nog steeds namen die terug te voeren zijn op hun mythische oorsprong. In Ierland bijvoorbeeld waren rivieren als de Shannon en de Boyne belichamingen van Godinnen – de Godinnen Sinann en Boann. Ook in Frankrijk werden rivieren naar

Godinnen genoemd: de Seine, genoemd naar de Godin Sequana, en de Marne, genoemd naar Gallo-Romeinse Dea Matrona. Aan westkust van Ierland zijn er twee bergen de de Paps of Danu heten, de borsten van de Godin Danu – daarmee implicerend dat de rest van haar lichaam zich manifesteerde in andere kenmerken van het landschap. De Schotse eilanden van de Hebriden zijn genoemd naar de Godin Brigid, die later werd gekerstend tot Saint Brigid of Saint Bride. De winterversie van Brigid was de Cailleach (soms aangevuld met 'Béara', in het Engels vertaald als 'the Hag of Béara'), wiens naam ook op veel plaatsen in Ierland en Schotland bewaard is gebleven. Door het proces van kerstening is vaak de Heilige landschapsassociatie blijven bestaan en opgenomen in de beleving van het Christelijk geloof. In Ierland, bijvoorbeeld werden bergen die al in de bestaande pre-Christelijke cultuur als Heilig werden beschouwd, door Christenen verbonden met de verering van Heiligen – zoals het geval is geweest bij de bekende bergen Croagh Patrick en Mount Brendan, die zijn vernoemd naar Saint Patrick en Saint Brendan.

De verbinding tussen het mythologische wereldbeeld en het omringende landschap staat centraal in de zogenoemde *landschapsmythologie*. De term is ooit geïntroduceerd door de Zwitserse culturele antropoloog Kurt Derungs, die in Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland onderzoek heeft gedaan naar de relatie tussen het landschap, archeologische vondsten, mythologie en folklore. In zijn vele boeken heeft hij laten zien dat die banden tussen het landschap en de mythologische wezens, en de verhalen die ermee verbonden zijn, heel oud zijn en overal hebben bestaan.⁴ Ook in Engeland en Ierland is er veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen mythologie en landschap, bijvoorbeeld door Michael Dames, Sharon Blackie, Terence Meaden en Manchan Magan.⁵ De feministische onderzoeker Rachel Pollack heeft in haar boek *The Body of the Goddess* laten zien dat veel megalithische tempels uit de Neolithische tijd zijn vormgegeven als het lichaam of de baarmoeder van de Godin. Deze tempels waren dan weer afspiegelingen van de aanwezigheid van de Godin in het omringende landschap.⁶ Wat al deze onderzoeken duidelijk maken is dat onze prehistorische voorouders geneigd waren om het landschap te associëren met het vrouwelijke deel van het leven – als uitdrukking van het Heilige Vrouwelijke, als lokale manifestaties van Moeder Aarde.

De mythische status van mensen

Toen het historische lineaire wereldbeeld begon te domineren, verloren mythen hun oorspronkelijke kracht om de fundamentele waarheden van het leven uit te drukken. Maar de degradatie van de mythe genereerde niet alleen de nieuwe betekenis van mythen als uitingen van leugens en fantasieën waar we vanaf moeten: de mythische wereld leefde op een nieuwe, vervormde en gereduceerde, manier voort binnen de menselijke wereld. En binnen onze menselijke wereld werd mythische statussen alleen verbonden aan een kleine selecte groep mensen: in het bijzonder aan de machthebbers, aan de mensen in zogenaamd machtige posities. Dus, hoewel de oorspronkelijke mythische wereldbeelden over het algemeen werden gedegradeerd tot leugens en fantasieën, begonnen de machthebbers – eerst de koningen en later gevolgd door de caesars, keizers, tsaren, presidenten en dictators – zich te identificeren met een rol van een mythische, bovenmenselijke dimensie. Het is echter een feit dat ze dit alleen konden realiseren, wanneer hun ‘onderdanen’ regelmatig hun mythische status erkenden en bevestigden. Zo werd hun mythische status – en hun machtspositie – dus vanuit twee kanten levend gehouden. Millennia lang hebben de machthebbers van de Westerse landen zich de mythische wereld exclusief voor zichzelf toegeëigend en deze onzichtbare, immateriële dimensie toegevoegd aan hun steeds groter wordende verzameling materiële bezittingen. Door dit te doen, hebben ze de betekenis van mythe teruggebracht tot een uitzonderlijke menselijke kwaliteit die, om de een of andere reden, alleen zij leken te bezitten en ze een soort bovenmenselijke en bijna onsterfelijke uitstraling gaven. Tot de dag dat de heerser echt stierf natuurlijk, en toch heel menselijk bleek te zijn – zoals wat er recentelijk met Queen Elisabeth is gebeurd.

We kunnen regelmatig zien dat de vervormde versie van mythe tot op heden dominant is gebleven in onze samenleving. Telkens wanneer we denken geconfronteerd te worden met ideeën of overtuigingen die we als onwaar en gevaarlijk beschouwen, identificeren we ze bijna automatisch als mythen. Maar gelijktijdig blijven we ook mythische statussen toekennen aan mensen die bovenmenselijke eigenschappen lijken te hebben. Tegenwoordig geven we voetballers als Maradona, Johan Crujff, Ronaldo of Messi een mythische status; ‘popsterren’ als Elvis Presley, the Beatles,

Michael Jackson, David Bowie, Madonna of Beyoncé; 'filmsterren' als Marilyn Monroe en John Wayne en meer recentelijk Kate Winslet en Leonardo DiCaprio; en natuurlijk leden van Koninklijke Families waaronder Queen Elisabeth en, voor haar, Princess Diana of Lady Di.

Het zijn allemaal mensen die we normaal gesproken alleen van een afstand of vanaf een scherm observeren, en dus waarschijnlijk nooit persoonlijk in contact zullen komen als echte mensen van vlees en bloed. Deze afstand is essentieel om hun mythische status intact te houden. Het laat zien dat de vergelijkingen van mythen met leugens en fantasieën blijkbaar goed samengaan met het uitsluitend toekennen van een mythische rol aan mensen die als uitzonderlijk worden beschouwd. Het is belangrijk om nog even een keer te benadrukken dat met de vervorming van de mythe ook een grote verschuiving heeft plaatsgevonden: hoewel de mythische dimensie oorspronkelijk overal in de omringende natuurlijke wereld werd ervaren, als een verborgen kwaliteit van al het cyclische leven dat altijd aan verandering onderhevig is, was deze nu teruggebracht tot een specifieke menselijke, statische kwaliteit en nog verder teruggebracht tot een uitzonderlijke status die maar weinig mensen ooit zullen hebben.

Laat ik hier nog aan toevoegen dat veel mensen waarschijnlijk niet openlijk zullen toegeven dat ze een mythische status geven aan sommige mensen die ze als uitzonderlijk beschouwen. Als we het hebben over de mythische status van Queen Elisabeth of King Charles, denk ik dat rationeel veel mensen geneigd zullen zijn te zeggen: ach, kom op, we houden gewoon van ze, het zijn lieve mensen, dat heeft niets met mythologie te maken. We worden immers niet graag geassocieerd met een kinderachtig geloof in 'sprookjes'. We zien onszelf graag als volwassen mensen en hebben onszelf ervan overtuigd dat we heel 'down to earth' mensen zijn, die met beide voeten stevig op de grond staan en een leven leiden in de 'echte wereld'. Dit soort reactie bevestigt alleen maar dat onze verbinding met deze ware mythische dimensie van het leven sterk is gedegeneerd. Het laat zien dat de betekenis van mythen als voor de hand liggende en zelfs gevaarlijke leugens domineert in de discussie, dat we heel erg ons best doen om geen mythische statussen te geven aan de mensen die we veel bewonderen. Maar zolang we de oorspronkelijke betekenis van mythe blijven onderdrukken,

kunnen we ons op de een of andere manier niet ontdoen van de drang om ze toch deze mythische status te geven.

Mythische inflatie

Vanaf het moment dat we zijn gestopt met het associëren van de mythische dimensie met de natuurlijke wereld en het begrip mythe degenereerde tot de associatie met onware verhalen en hoge statussen van specifieke mensen, heeft dit ook geleid tot het gevaar van wat de Amerikaanse mytholoog Joseph Campbell *mythische inflatie* heeft genoemd. Door hun mythisch-geladen status voelen mensen zich verheven tot een kunstmatig, bovenmenselijk niveau dat hen het gevoel zou kunnen geven onsterfelijk te zijn. Zolang ze zich ervan bewust zijn dat ze in wezen nog steeds een sterfelijk wezen zijn, net als ieder ander, dat de mythische status altijd kunstmatig en tijdelijk is – en erin slagen om regelmatig terug te keren naar hun menselijke niveau –, blijft het waarschijnlijk vrij ongevaarlijk. Maar dat is natuurlijk verre van eenvoudig. Wanneer ze verslaafd raken aan de macht die wordt gegenereerd door deze mythische status en zich er heel sterk mee gaan identificeren, worden ze het slachtoffer van mythische inflatie. Ze beginnen te geloven dat ze min of meer een God zijn, veel belangrijker dan de andere mensen, en verliezen daardoor het contact met hun eigen menselijkheid. Jungianen hebben deze mentale toestand *ego inflatie* genoemd, waarmee de nadruk meer gelegd wordt op wat er gebeurt in het menselijke bewustzijn: het menselijke ego wordt opgeblazen tot enorme proporties, zuigt alle energie op en doet de slachtoffers ervan vergeten dat ze eigenlijk ook nog een andere empathische kant hebben die zich diep verbonden voelt met de natuurlijke wereld en met andere mensen.

Er zijn veel voorbeelden van mythisch geïnflateerde mensen: we kunnen ze zien in de wereld van politiek, de media, sport, klassieke muziek, popmuziek, enzovoort. In feite is niemand echt vrij van het gevaar ervan. Door de slachtoffers van mythische inflatie te observeren die we in de samenleving om ons heen kunnen zien, inclusief de enorme schade die ze aanrichten aan de menselijke en natuurlijke omgeving, en natuurlijk in de eerste plaats aan zichzelf, kunnen we ons meer bewust worden van het gevaar. Ze kunnen ons ervan bewust maken dat mythe oorspronkelijk nooit was verbonden met statische, maar zich steeds verder uitdijende, statussen

van mensen; dat de mythische statussen van mensen slechts vervormde manifestaties zijn van de oorspronkelijke betekenis en kracht van de mythe.

Cycli en rechte lijnen, symbolen en feiten

Zoals eerder gezegd, is de oorspronkelijke betekenis en kracht van mythe zich altijd blijven manifesteren, tot op de dag van vandaag, door de altijd bewegende en steeds veranderende cycli van de omringende natuurlijke wereld. Zij blijft ons altijd omarmen als een liefhebbende moeder, die ons het gevoel blijft geven thuis te zijn op Moeder Aarde. Of misschien kunnen we beter spreken over *thuis zijn IN Moeder Aarde*, bijvoorbeeld omdat de atmosfeer die ons de lucht geeft om te ademen ook een onlosmakelijk deel uitmaakt van Haar wezen. In dit verband heeft de Amerikaanse cultuurecoloog en filosoof David Abram in zijn boek *Becoming Animal* een nieuw concept voor de planeet aarde voorgesteld: *Eairth*. Hij heeft erop gewezen dat voor onze voorouders de buitenwereld een wezenlijke wereld was waarin zij leefden, een ‘oude innerlijkheid die eens ons gemeenschappelijk geboorterecht was – het voorouderlijke gevoel van de omringende aardse kosmos als de omvangrijke binnenkant van een immens Lichaam, of Tent of Tempel.’⁷

We moeten niet vergeten dat we 100 procent deel zijn van de cyclische natuurlijke wereld. De cyclische natuurlijke wereld beweegt zich uiterlijk voortdurend tussen dag en nacht, tussen winter en zomer, en innerlijk beweegt deze tussen de onbewuste en bewuste geest, tussen slapen en wakker zijn. En we blijven in- en uitademen. Je zou er nog aan toe kunnen voegen dat er ook een onafgebroken cyclische wisselwerking bestaat tussen de uiterlijke en innerlijke wereld, die eigenlijk samen ook een natuurlijk geheel vormen. De mythen, die regelmatig worden verteld en ritueel worden opgevoerd, helpen ons gevoel van verbondenheid te versterken in een natuurlijke wereld die altijd in beweging en verandering is en geen duidelijk begin of einde heeft. In dit wereldbeeld is er leven vóór de geboorte, in de zin van individuele reïncarnatie en de aanwezigheid van de voorouders, en wordt de dood altijd gevolgd door een nieuwe wedergeboorte – net zoals de bladeren elke lente weer aan de bomen verschijnen en we elke ochtend wakker worden na een periode van slaap.

In het oorspronkelijke mythische wereldbeeld zijn de gebeurtenissen in de mythen altijd symbolisch geladen: ze komen voort uit de verbeelding en worden verondersteld de menselijke verbeelding vervolgens ook weer te stimuleren. Daarom hebben mythische verhalen betekenis op verschillende niveaus, wat vanaf het begin misschien niet duidelijk is. In dit wereldbeeld laat de mythische verhalen zien dat het leven in wezen een mysterieuze aangelegenheid is, en altijd mysterieus zal blijven. We komen in contact met dit mysterie door ons volledig over te geven aan het leven en erop te vertrouwen dat het ons in de juiste richting zal sturen. It is also interesting to mention here that the original mythical worldview was born in an oral culture and the mythical images have had this oral basis as well. David Abram has argued that, before our culture had become literate and we started writing words and reading books, we had lived for a few hundred thousand years in an oral culture in which people ‘read’ the surrounding natural world.⁸ From this ongoing process of reading nature – which was of course not just a material but basically an animated world – the mythical images and stories had come to life. In this respect, the American surgeon and researcher Leonard Shlain has argued, that images are primarily reproductions of the sensual, visual world and are perceived by our brain as a whole at once.⁹

In het vervormde mythische wereldbeeld is het mysterieuze en het cyclische element verdwenen. Het leven wordt nu als een lineair proces voorgesteld. Het heeft een duidelijk begin en einde nodig, bewegingen van A naar B, rechte lijnen van geboorte tot dood. De lijnen kunnen nog iets verder worden voortgezet, wanneer, in het geval van een monotheïstisch religieus geloof, wordt aangenomen dat er na de dood een Hemel of een Hel op ons wacht waarheen we na de dood heengaan en waarin we voor altijd zullen blijven – of, in het geval van een seculier atheïstisch geloof, zou de lijn onmiddellijk kunnen stoppen bij de dood met een volledige verdwijning in het eeuwige niets. It is not a coincidence that in the distorted mythical worldview the prominence of linearity was confirmed by the lines of written words. In this sense, written words are different from images. As Leonard Shlain has argued, we do not take in words all at once but read words in a certain linear order by which the meaning is gradually unfolding.¹⁰

In dit vervormde mythische wereldbeeld, dat wordt aangedreven door ons verstandelijk vermogen, staan we wantrouwend tegenover het leven en streven we ernaar om er volledige controle over te krijgen en deze controle stevig vast te houden. We willen dan alles van het leven ontrafelen wat we niet begrijpen, analyseren, ontmythologiseren – waardoor we ook de mysterieuze kwaliteit wegnemen, de diepere betekenis. In dit wereldbeeld moet alles waarmee we in het leven worden geconfronteerd heel letterlijk worden genomen, als een kwantificeerbaar ‘feit’ worden beschouwd. We willen de betekenis van alle gebeurtenissen verhelderen en geen verborgen betekenislagen missen die ons op een later moment onverwachts kunnen verrassen. De machthebbers en andere ‘succesvolle’ mensen, die de vervormende idee van mythe levend hebben gehouden via hun mythische status, ervaren misschien hun korte momenten van overgave, maar ze blijven over het algemeen ook mensen die voornamelijk worden gedreven door de kracht van hun verstandelijk vermogen en de drang naar controle die het vergezelt.

Het Heilige Landschap en het Heilige Huwelijk

Ik heb al aangegeven dat gelukkig het oorspronkelijke oude mythische wereldbeeld, verbonden met de ervaring van de mysterieuze, onzichtbare dimensie van het leven, ons nooit helemaal verlaten. Het kan gemakkelijk in ons worden wakker worden geschud: bij elke ervaring van *awe*¹¹, die ons dermate verrast en volledig overweldigt dat we er eigenlijk geen woorden voor hebben, worden we opnieuw nederig en kwetsbaar. We keren dan voor een moment terug naar onze authentieke staat van mens zijn, een ‘human being’ die diep verbonden is met de humus waarover hij of zij loopt. Kortom, we worden dan weer echte aardse wezens. Dan worden we eraan herinnerd dat we altijd een onlosmakelijk onderdeel zijn gebleven van iets ongelooflijk groots dat we nooit volledig kunnen begrijpen.

In het oorspronkelijke mythische wereldbeeld werden centrale elementen van de mythen altijd weerspiegeld in kenmerken van het omringende landschap. De mythische gebeurtenissen in de verhalen vonden plaats in een natuurlijke omgeving en waren er nauw mee verbonden. De intieme en voortdurende interactie tussen de menselijke gemeenschap en de natuurlijke wereld maakte het landschap tot een *Heilig Landschap*, tot

potentiële locaties voor het ervaren van een ‘buitendeurse spiritualiteit’. Onderdelen van de natuurlijke wereld zoals rivieren, meren, bossen, heuvels en bergen werden ervaren als belichamingen van mythische wezens die vereerd en beschermd moeten worden. Omdat deze onderdelen een Heilige kwaliteit hadden, konden ze nooit tot een object worden gemaakt van persoonlijk bezit, van privé-eigendom. Ik hieronder terug op dat thema.

Centraal in het oorspronkelijke mythische wereldbeeld stond ook het concept van het *Heilige Huwelijk*, het huwelijk tussen de aardse en hemelse regionen, dat elke dag bevestigd werd als de zonnestrallen het aardse oppervlak raakten. Het drukte de realiteit uit van de machthebbers en alle andere mensen voor wie het dagelijkse leven nog steeds ervaren werd als onlosmakelijk verbonden met en ingebed in de omringende natuurlijke wereld. We kunnen vandaag de dag nog steeds getuige zijn van deze realiteit van onze prehistorische voorouders: in de Neolithische periode hebben zij deze uitgedrukt door hun megalithische monumenten.¹² Voor hen strekte het levende landschap zich om hen heen uit vanaf de lokale omgeving tot de planeet aarde en verder door naar het hele cosmos – een landschap waarin de verbinding tussen het lokale, het mondiale en het kosmische altijd aanwezig was, maar dat altijd begon in de directe omgeving. Toen we veranderden naar een lineair historisch wereldbeeld, onze levens en ontwikkelingen buiten de natuurlijke wereld projecteerden, onszelf inbeelden dat we er grotendeels onafhankelijk van waren, verloren we het contact met dit concept van het Heilig Huwelijk en vergaten we waar het oorspronkelijk over ging.

Door de hele Westerse cultuur heen werden we eerst geschoold in een anti-natuurlijke vorm van ‘binnendeurse religie’ en later in de materialistische wetenschap, die beide de natuurlijke wereld reduceerden tot iets dat los van ons en buiten ons bestaat. In de ‘binnendeurse religies’ werd de Heilige dimensie verplaatst naar de ruimte van een gebouw, dat nu zelf als Heilig werd beschouwd. De natuurlijke wereld werd op veilige afstand gehouden van de mensen en werd als een bedreiging beschouwd, het potentiële rijk van de kwade krachten, van de Duivel. Materialistische wetenschappers verlegden hun focus naar materie, maar beschouwden deze nog steeds negatief als dode materie, ‘a collection of objects’ (in de woorden van de Amerikaanse theoloog en cultuurhistoricus Thomas Berry,

die geloofde dat dit een degeneratie vertegenwoordigde van de oorspronkelijke staat van ‘a communion of subjects’).¹³ Zowel de binnendeurse religies als de materialistische wetenschap onderschreven het idee dat een wederkerige relatie met de omringende natuurlijke wereld – en dat is waar een Heilig Huwelijk over gaat – geen betekenis of waarde heeft. Volgens beide kunnen we uit de natuurlijke wereld halen wat we willen en als particuliere eigenaren van het land hebben we het recht om zijn hulpbronnen volledige te exploiteren. We kunnen er dan eenzijdig van nemen, zonder iets terug te hoeven geven.

In het vervormde concept van de mythe is de focus verplaatst van de grenzeloze matrix van de omringende natuurlijke wereld naar de door mensen gecreëerde ruimtes begrensd door vier muren en een dak. In het religieuze wereldbeeld was de ervaring van het Heilige nu gecentreerd in de context van het gebouw: in de tempels, de kerken of de moskeeën. Het loskoppelen van de ervaring van het Heilige van de levende natuurlijke wereld, van de meer-dan-menselijke wereld, was al een ernstige beperking van deze ervaring: het had de ervaring gereduceerd tot een directe verbinding tussen de menselijke wereld en God die boven in de Hemel woonde, ver weg van de natuurlijke wereld die Hij ooit had geschapen. Met de opkomst van het seculiere materialistische wereldbeeld werd de Heilige dimensie van de natuurlijke wereld volledig weggegooid: er was geen plaats meer waar deze dimensie nog kon worden ervaren – het werd als niet-bestaand beschouwd, een waanidee. Hoewel elke materialistische wetenschapper soms ook wel een keer naar buiten gaat, vooral tijdens weekends en vakanties, blijft zijn fundamentele wereldbeeld gedomineerd door het binnendeurse leven: in de studeerkamer, het klaslokaal, de bibliotheek of het laboratorium.

Het verliezen van ons gevoel van ingebed zijn in de natuur

Zoals hierboven is aangegeven, begon de verandering van een cyclisch mythisch wereldbeeld naar een lineair historisch wereldbeeld een paar duizend jaar geleden, met de opkomst van de eerste stadstaten in Soemerië. Van daaruit verspreidde het zich geleidelijk over de wereld, voornamelijk top-down door de machthebbers. Dit was ook de tijd dat we ons begonnen te identificeren met het egocentrische gevoel van bestaan als van elkaar

afgescheiden wezens. Dit gevoel van afscheiding manifesteerde zich op twee plekken. Aan de ene kant manifesteerde zich tussen de menselijke wereld en de omringende natuurlijke wereld: de mensen begonnen zich in toenemende mate afgescheiden te voelen van de hele natuurlijke wereld – van alle (andere) dieren en alle planten, maar ook van grotere levende entiteiten zoals rivieren, meren, bossen, bergen en valleien. Aan de andere kant manifesteerde dit gevoel van afscheiding zich ook in de menselijke wereld zelf, tussen de mensen onderling. Een andere manier om dit te zeggen is dat we ons gevoel verloren ingebed te zijn in de natuurlijke wereld, om onlosmakelijk verbonden te zijn met alle andere levensvormen.

De Engelse psycholoog Steve Taylor heeft in zijn boek *The Fall* overtuigend betoogd dat in deze periode een collectieve ego-explosie is ontstaan.¹⁴ Deze egocentrische manier van omgaan met het leven uitte zich in een dualistische manier van denken en handelen, en verspreidde geleidelijk ook een Patriarchale Verschuiving over de wereld. Dit betekende dat een ‘dominator cultuur’ zich kon vestigen, waarin mannen alle machsposities bekleedden en de man vanzelfsprekend superieur werd beschouwd aan de vrouw. Dit heeft niet alleen geresulteerd in een collectieve onderdrukking van de vrouw, maar ook van de zogenoemde ‘vrouwelijke’ waarden, die eigenlijk de diepste menselijke waarden vertegenwoordigen – van zowel de vrouw als de man. Maar in een dominator cultuur worden de ‘vrouwelijke’ waarden niet beschouwd als algemene menselijke waarden die iedereen bezit en zou moeten waarderen. Deze heeft aan alle belangrijke regeringen en organisaties in de Westerse wereld hun essentiële patriarchale en hiërarchische structuur gegeven, die tot op de dag van vandaag heeft kunnen voortleven.¹⁵

Interestingly, this Patriarchal shift with its rise of a dominator culture was also accompanied by the invention of writing. Above I have referred to Leonard Shlain’s argument about the difference between images and written words. According to him, this also reflected a difference between the feminine and masculine view of life: ‘(...) a *holistic, simultaneous, synthetic, and concrete* view of the world are the essential characteristics of a feminine outlook; *linear, sequential, reductionist, and abstract* thinking defines the masculine.’ He was aware of the fact that these masculine and

feminine characteristics are not restricted to a specific sex and are present in every individual.¹⁶

Gelukkig is niet alles verloren gegaan in het proces van deze culturele verschuiving, aangezien sommige inheemse culturen erin geslaagd zijn hun gevoel van ingebed zijn in de natuurlijke wereld tot in de huidige tijd levend weten te behouden – en ook de balans tussen het vrouwelijke en mannelijke. En iedereen – zonder uitzondering – heeft dit gevoel van ingebed zijn in de natuur ervaren toen we kleine kinderen waren, en ook de balans tussen het vrouwelijke en mannelijke. Het is de manier waarop we allemaal ons leven beginnen – diep verbonden, gevoelig en kwetsbaar. Er zijn dus nog steeds manieren voorhanden voor ons om het nieuw leven in te blazen. En – als het ons lukt om onder de oppervlakte te graven van de media berichten over toenemende crises, conflicten, strijd en ellende – dan kunnen we er getuige van zijn dat er al hopelijke ontwikkelingen gaande zijn die wijzen op een collectief helen van ons gevoel van afscheiding.

Een herwaardering van de echte mythische dimensie

Zoals gezegd, zijn mythen oorspronkelijk nooit exclusief verbonden geweest met de wereld van menselijke machthebbers of andere zogenaamde ‘succesvolle’ mensen die belangrijk werden geacht: oorspronkelijk waren ze een uitdrukking van onze diepe verbondenheid met de hele levende natuurlijke wereld. Die mythen herinnerden ons er voortdurend aan dat wij mensen het leven op Aarde en in het wijdere heelal niet onder controle hebben – en dat ook nooit echt hebben gehad. Sinds de 20e eeuw herontdekken we geleidelijk de oudere, oorspronkelijke betekenis van mythe – door de dieptepsychologie van Sigmund Freud, Carl Jung, James Hillman en anderen; door het mythologische en folkloristische onderzoek van mensen zoals Joseph Campbell, Mircea Eliade, Riane Eisler, Anne Baring, Clarissa Pinkola Estes, Martin Shaw, Sharon Blackie en vele anderen; en natuurlijk door antropologisch onderzoek naar de wereldbeelden van inheemse culturen.

Volgens de Amerikaanse mytholoog Joseph Campbell heeft mythologie vier basisfuncties: een mystieke, kosmologische, sociologische en psychologische functie. De mystieke functie is die van ‘het opwekken en ondersteunen van een gevoel van ontzag voor het mysterie van het zijn’; de

kosmologische functie van de mythe is het weergeven van ‘een kosmologie, een beeld van het universum dat dit gevoel van ontzag voor het mysterie van een aanwezigheid en de aanwezigheid van een mysterie ondersteunt en erdoor wordt ondersteund’, wat volgens Campbell de focus is van wetenschap. De sociologische functie van mythe is ‘om de huidige sociale orde te ondersteunen, om het individu organisch te integreren met zijn groep’; en de psychologische functie van mythe is ‘het individu in te leiden in de orde van realiteiten van zijn eigen psyche, hem te leiden naar zijn eigen spirituele verrijking en realisatie’.¹⁷

Ik denk dat het geen toeval is dat de pogingen van deze onderzoekers om de oorspronkelijke betekenis van de mythologie nieuw leven in te blazen, plaatsvinden in een tijd waarin we wereldwijd ook worden geconfronteerd met onze uitbuitende en schadelijke omgang met de natuurlijke wereld in de vorm van een klimaatcrisis – die overall om ons plaatsvindt tezamen met het leed dat we bewust hebben toegebracht en nog steeds toebrengen aan dieren en aan onze medemensen. In onze nogal exclusieve focus op de ratio en het materialisme zijn we de diepe en transformerende kracht vergeten die mythe oorspronkelijk heeft gehad, zoals uitgedrukt door Campbells vier functies. Blijkbaar hebben we daarmee onze bescherming weggegooid om dit soort schadelijke handelingen in de kiem te smoren. Ik zie een duidelijk verband tussen de manier waarop we mythe waarderen en de manier waarop we de natuurlijke wereld waarderen. Een vervorming van onze ideeën over mythe gaat samen met een vervorming van onze ideeën over de natuurlijke wereld. Het vervormde idee van mythe, waarin die geacht werd uitdrukking te geven aan leugens en uitsluitend is verbonden met machthebbers met bovenmenselijke kwaliteiten, past goed bij de materialistische kijk op de natuur – een natuurlijke wereld die we van buitenaf denken te kunnen observeren en beheersen, een natuurlijke wereld die we beschouwen als louter een ‘collection of objects’, die voor ons eigen voordeel kunnen worden geëxploiteerd. Zolang we kunnen doorgaan op de weg van het schade toebrengen aan de natuur, waarmee we vanzelfsprekend ook schade toebrengen aan onze eigen natuur, blijven we mythen hoogstwaarschijnlijk louter als leugens beschouwen en blijven we menselijke machthebbers een vervormde idee van mythische macht toekennen.

Het is de moeite waard hier te herhalen dat ware mythen diepe reflecties en uitdrukkingen zijn van de inherente Heilige kwaliteit en dimensie van de natuur. Ze geven nooit een statische toestand weer, maar altijd één die altijd cyclisch aan verandering onderhevig is – een proces dat grotendeels onzichtbaar is voor onze zintuigen. Het gebeurt vaak te langzaam om via onze zintuigen waar te nemen. Bij zonsopgang en zonsondergang merken we het misschien een beetje. Maar de overgang van zomer naar winter van terug naar zomer is al veel moeilijker te merken. En in ons eigen lichaam bijvoorbeeld worden de biljoenen cellen voortdurend vernieuwd – een manifestatie van het proces van de cyclus van leven, sterven en wedergeboren worden – zonder dat we ons daarvan bewust zijn.

Het is ook belangrijk om hier nog een keer te benadrukken dat een Heilig Landschap van niemand het eigendom kan zijn – dat het geen voorwerp van grondbezit kan worden. Grondbezit kan alleen bestaan nadat de Heilige kwaliteit van het landschap is verdwenen. Om die te laten verdwijnen, moeten we afstand nemen van het omringende landschap, ons erbuiten plaatsen en het als een verzameling objecten gaan ervaren. Dus om weer toegang te krijgen tot de Heilige dimensie van het landschap, moeten we er eerst weer van doordrongen raken dat we een levend iets, waarin we volkomen zijn opgenomen, niet kunnen bezitten. Zoals een foetus ook niet de baarmoeder bezit waarin hij groeit. We kunnen deze Heilige kwaliteit van de natuur dus alleen opnieuw gaan ervaren door de rollen weer helemaal om te draaien, en de nadruk weer te gaan leggen op het landschap, op de grotere entiteit die overall om ons heen alomtegenwoordig is, waarvan we volledig afhankelijk zijn en waartoe we ook behoren. Het is een realiteit waarin we de omringende natuurlijke wereld weer gaan ervaren als een *meer-dan-menselijke wereld*, (in de woorden van David Abram), die er ons voortdurend eraan herinnert dat onze menselijke wereld maar een klein onderdeel is van die veel grotere, meer-dan-menselijke context.¹⁸

Alleen als we erin slagen de ware kracht van de mythe te herontdekken, kunnen we stoppen met het degraderen van de natuurlijke wereld tot louter klonten materie, tot een verzameling objecten, en kunnen we onszelf opnieuw wakker schudden voor haar diepere Heilige kwaliteit – de Heilige kwaliteit van het grote lichaam van het omringende landschap, van alle planten- en dierenlichamen erin, en daarmee ook van ons eigen lichaam,

waartussen een continue communiceren van subjecten bestaat. Als we onze plaats binnen deze Heilige dimensie hebben herontdekt en ons er weer diep mee verbonden zijn gaan voelen, dan wordt het einde maken aan onze verschillende uitbuitende en schadelijke handelingen in de natuurlijke en de menselijke wereld een realistische optie.

King Charles als de belichaming van de Groene Man

Dit was misschien een vrij lange omweg van het bespreken van de dood van Queen Elisabeth en haar opvolger King Charles, waarmee ik dit artikel begon. Maar het heeft meer te maken met het hierboven geschetste mythische thema dan je misschien zou denken. De verandering van regering kan gunstig zijn om de oude vergeten betekenis van mythe nieuw leven in te blazen.

Zoals gezegd bestaat er na de dood van Queen Elisabeth twijfel of King Charles de mythisch geladen, beschermende en verenigende, moederrol van zijn moeder kan voortzetten. Interessant genoeg zag ik dat hij in de media werd aangeduid als de ‘Green King’, vanwege zijn levenslange interesse in en inzet voor milieukwesties. Door deze associatie is een nieuwe veelbelovende weg naar de toekomst van zijn regering geopend. Op deze manier is hij verbonden met de sterke folklore in de Europese cultuur, waaronder in Groot-Brittannië, over de ‘Green Man’, de Groene Man. De Engelse dichter en schrijver William Anderson heeft een prachtig boek geschreven over de betekenis van het archetype van de Groene Man: ‘De Groene Man, een samenstelling van groene bladeren en een mannenhoofd, symboliseert de vereniging van de mensheid en de plantenwereld. Hij kent en de geheime wet van de natuur en drukt die uit. Wanneer een beeld van grote kracht als de Groene Man terugkeert zoals hij nu doet in een nieuw aspect na een lange afwezigheid, is het doel van deze terugkeer niet alleen om vergeten herinneringen te doen herleven, maar om nieuwe waarheden en emoties te presenteren die nodig zijn om de mogelijkheden van de toekomst te vervullen.’¹⁹ Zal King Charles in staat zijn om deze rol op zich te nemen?

Het is interessant, dat Anderson erop heeft gewezen dat de Groene Man nauw verbonden is met het Goddelijke Vrouwelijke. Volgens hem is de Groene Man het archetype van onze eenheid met de aarde – ‘de zoon, de minnaar en de bewaker van de Grote Godin’. En omdat ‘Moeder, mater,

materie en matrix allemaal dezelfde wortel hebben’, is de Grote Godin ook een symbool van de materie. Volgens Anderson ‘speelt ze een dominante rol in alle mythen over de voorlopers van de Groene Man, en als de opkomst van Mariolatric in de elfde en twaalfde eeuw een voorbeeld is van de terugkeer van de Grote Godin in een nieuwe gedaante, dan laat de terugkeer van de Groene Man in beeldhouwwerk tegelijkertijd een herhaling van hetzelfde patroon zien.’²⁰

Men kan stellen dat de Engelsen Queen Elisabeth de mythische status van een Godin hebben gegeven, net zoals ze dat enkele decennia geleden met Lady Diana hadden gedaan. Als we kijken naar de manier waarop Queen Elisabeth inhoud heeft gegeven aan haar mythische rol en King Charles er mogelijk inhoud aan kan geven, denk ik dat het waarschijnlijk is dat King Charles een betere hedendaagse vertegenwoordiger van de mythische Groene Man zal worden dan Queen Elisabeth heeft ooit in staat geweest om de Grote Godin te vertegenwoordigen. Voor zover ik weet, heeft Queen Elisabeth nooit veel echte interesse in of zorg voor de natuurlijke wereld getoond – heeft ze Moeder Aarde nooit vertegenwoordigd, of Haar kracht belichaamd –, terwijl Charles zal ontdekken dat betrokkenheid bij milieukwesties, die uitstrekken tot voorbij de menselijke wereld, niet in strijd zal zijn met zijn rol als koning.

Nieuw leven blazen in het verhaal over de Visserkoning

Misschien kan King Charles ook nog op andere manieren nieuw leven blazen in de oorspronkelijke mythische dimensie van het leven. Zo zou bijvoorbeeld hij ook weer aansluiting kunnen vinden bij het oude mythische verhaal over de Fisher King, de Visserkoning – het Keltische verhaal over het belang van een goede relatie van de koning met ‘zijn’ land en ‘zijn’ volk. Centraal in dit verhaal is het interessante beeld van de gewonde Visserkoning: hij blijkt gewond te zijn in zijn lies, zijn benen of zijn dij (afhankelijk van de versie), veroorzaakt door zijn eigen speer, waardoor hij onvruchtbaar is geworden. Zijn onvruchtbaarheid wordt weerspiegeld in de dorheid en onvruchtbaarheid van het land en het lijden van de mensen waarover hij regeert. Vanwege deze situatie is het land veranderd in een ‘Wasteland’, een dorre woestijn. Het belang van het verhaal ligt in het vinden van een manier om een einde te maken aan deze ‘Wasteland’, zodat

het land weer vruchtbaar wordt, een einde komt aan het lijden van de mensen en zij weer welvarend kunnen worden. Het vinden van deze weg naar het helingsproces is de kern van het vinden van de Heilige Graal. Om dit te realiseren moet men de juiste vraag stellen over waar de koning aan lijdt.²¹

Pas als de wond van de Visserkoning is geheeld, is hij weer geschikt om te gaan regeren volgens het principe van het Heilige Huwelijk. Dit wordt in de Keltische mythologie verbeeld door het huwelijk tussen de koning en de Godin van het Land. Pas als dit huwelijk is afgesloten met de Godin – die de Soevereiniteit vertegenwoordigt –, kan de koning het land en de mensen gaan dienen. Het verhaal van de gewonde Visserkoning laat zien dat dit Heilige Huwelijk niet vanzelfsprekend altijd geldig blijft en dat het ook de verantwoordelijkheid bevat om het land en de mensen te blijven dienen. Dat is dus iets wat de Visserkoning blijkt te hebben nagelaten. Het fenomeen van het Heilige Huwelijk is niet iets specifiek Keltisch en is ook in andere culturen terug te vinden. Zoals we hierboven hebben gezien, gaat in Europa het fenomeen van het Heilige Huwelijk helemaal terug tot in het Neolithicum, en was het nauw verbonden met de ervaring van het Heilige Landschap. Dus in de Keltische mythe heeft een hele oude traditie kunnen voortleven.

Deze mythe is nog steeds betekenisvol en ook heel toepasselijk voor onze tijd. Het land en de mensen *dienen* maakt niet alleen de kern uit van het koningschap, maar van elke soort van heerschappij of leiderschap. We kunnen allemaal zien dat onze moderne wereld op veel plaatsen is veranderd in een Wasteland, door een gebrek aan dienstbaar zijn van de machthebbers of leiders. We worden heel letterlijk omringd met enorme hoeveelheden ‘waste’, zichtbaar natuurlijk in de vorm van gedumpte materieel afval, maar we worden ook geconfronteerd met diverse onzichtbare vormen van immateriële schade. We hebben hard machthebbers of leiders nodig die, ten eerste, erkennen dat ze gewond zijn, ten tweede, hun wond laten genezen, en ten derde, beseffen dat de toestand van hun eigen – fysieke, mentale en spirituele – gezondheid directe effecten heeft op de wereld om hen heen. Ze zijn echt een voorbeeld voor iedereen.

Door het concept van een Heilige Huwelijk tussen de koning, of een ander soort machthebber, en de Godin van het Land, kunnen wij allemaal

ons ervan bewust worden dat de patriarchale notie van grenzeloze ‘power over’ altijd destructieve gevolgen heeft. Het kan machthebbers in het bijzonder ervan bewust maken dat alle beperkende regels die ze maken echt voor iedereen bedoeld zijn, dus ook voor henzelf. King Charles – en eigenlijk elke machthebber die op dit moment aan de macht is – zou er goed aan doen om voor zichzelf na te gaan in welke mate hij zich bevindt in de positie van de gewonde Visserkoning die er niet in is geslaagd het land en de mensen te blijven dienen. En wanneer hij erin slaagt om al zijn macht bewust in te zetten tot het dienstbaar zijn aan het land en de mensen, zal hij zichzelf voelen transformeren in een eigentijdse belichaming van de geheerde Visserskoning – een machthebber met echt gezag. Maar zoals de Graalverhalen ons vertellen, kan de koning het niet alleen: hij heeft veel mensen nodig om met hem samen te werken om de Wasteland te helen. Het helen van de Wasteland is een punt van zorg voor iedereen.

De herwaardering van de kracht van de verbeelding

Het is waar dat tegenwoordig veel mensen verhalen over de Groene Man van de Visserskoning niet langer meer serieus kunnen nemen. Ze beschouwen zichzelf waarschijnlijk als volwassen, rationeel en wetenschappelijk georiënteerde wezens, die er trots op zijn de kinderlijke fantasiewereld achter zich te hebben gelaten. Maar daarmee hebben ze ook hun innerlijke verbeeldingskracht gedevalueerd. We mogen niet vergeten dat historisch gezien het mythische wereldbeeld altijd is aangedreven door onze verbeelding. Het toenemende gebrek aan respect en vervorming van het mythische wereldbeeld in de Westerse wereld ging ook gepaard met een devaluatie van onze verbeeldingskracht. De herwaardering van de mythische dimensie van het leven die ik hierboven besprak, impliceert ook een herwaardering van onze verbeeldingskracht.

De Engelse schrijver Rob Hopkins heeft een zeer interessant boek geschreven over het belang van de verbeelding in ons leven, getiteld *From What Is to What If*.²² Hij betoogt dat de verbeelding in ons veerkrachtig is: we kunnen haar alleen onderdrukken, maar aangezien het onze natuurlijke staat is, een fundamenteel onderdeel van het mens zijn, zal het opnieuw de kop opsteken zodra we die niet meer onderdrukken. Hij vergelijkt het met land dat, als het niet wordt ‘gemaaid, besproeid of begraasd’, terugkeert

naar het bos.²³ Met andere woorden, zolang we anderen niet toestaan om ons te controleren of onszelf niet voortdurend onder controle houden, zal onze verbeelding levend blijven; en op het moment dat deze controle is verdwenen, komt onze verbeelding meteen weer helemaal tot leven. De verbeelding is wat kinderen altijd heeft geïnspireerd om te gaan spelen, en volgens Hopkins is het heel belangrijk dat wij als opgegroeide, volwassen mensen dit gevoel voor spelen niet verliezen en blijven oefenen: ‘vrij, ongestructureerd, brutaal, luid, reflectief, spontaan, gek, aandachtig, wild spel is essentieel voor de gezondheid van kinderen, en ook voor ons vermogen om de wereld opnieuw vorm te geven.’²⁴ Omdat onze verbeeldingskracht geworteld is in de natuurlijke wereld en haar metaforen eraan ontleend, hebben we een rijke biodiversiteit nodig, omdat dit ons een grote verscheidenheid aan ideeën zal bieden om uit te kiezen om een betere wereld opnieuw te kunnen bedenken. Het verlies van deze biodiversiteit waarvan we in onze tijd getuige zijn, wordt de *Great Thinning* genoemd, wat volgens Robert MacFarlane niet alleen een uitdunning van de biodiversiteit is, maar ook 'een uitdunning van taal en een uitdunning van mogelijkheden'.²⁵

Het is bekend dat King Charles, toen hij nog Prince Charles was, veel moeite en tijd heeft gestoken in het waarschuwen van de mensen voor de gevaren van klimaatverandering en altijd hartstochtelijk heeft gepleit voor een ecologisch gezondere wereld – wat natuurlijk een overvloedige, biodiverse wereld is, die ons steeds het nodige spirituele voedsel biedt voor onze verbeelding. Hiermee heeft King Charles het grote voorbeeld gegeven dat hij hopelijk tijdens zijn regeerperiode als koning zal kunnen voortzetten. En inderdaad, laat het echt een voorbeeld zijn voor ons allemaal, want we kunnen – zoals eerder aangegeven – de toekomst van onze beschaving niet alleen overlaten aan een paar mensen die zich hiërarchisch ‘aan de top’ bevinden. We moeten ons allemaal inspannen om de wond van de Visserkoning helpen te helen en daarmee een bijdrage te leveren aan het achter ons laten van de Wasteland. We kunnen dat alleen realiseren als we allemaal – waar je ook leeft op de planeet (ja, de crisis is zo groot) – de Groene Man of de Groene Vrouw in onszelf herkennen, en potentieel in iedereen om ons heen. Zo kunnen we weer gaan ervaren hoe mooi en magisch het is – waar we ook zijn – om altijd volledig ingebed te zijn in

onze natuurlijke omgeving. Daardoor herwint deze ook haar Heilige kwaliteit – haar bescherming tegen verdere onnodige schade.

In 1970 gaf John Lennon toe, in zijn nummer *God*, dat hij niet meer geloofde in de mythe van de Beatles – dat ‘the dream is over’. Daarmee lukte het hem ook om de oorspronkelijke mythische kracht nieuw leven in te blazen, door zijn verbeelding te gebruiken. Met zijn nummer *Imagine* raakte hij heel veel mensen diep in hun harten. En had heel erg gelijk: we moeten allemaal eerst wat energie stoppen in het verbeelden van een betere wereld, voordat we er daadwerkelijk een kunnen creëren.

Leiden, januari 2023

Noten

¹ David Leeming, *Myth A Biography of Belief*, Oxford University Press, 2002, p. 8.

² David Leeming, *Myth A Biography of Belief*, Oxford University Press, 2002, p. 12.

³ Clark Strand, *Waking up to the Dark. The Black Madonna's Gospel for an Age of Extinction and Collapse*, Monkfish Book Publishing Company, 2015/2022, p. 82.

⁴ Dit is de website van Kurt Derungs: <http://www.kurtderungs.org/landschapsmythologie>. Alle informatie daarop is in het Duits. Slechts een enkel boek van hem is vertaald in het Nederlands. Op Wikipedia is in het Engels wat meer informatie te vinden over ‘Landscape mythology’.

⁵ Michael Dames, *Silbury. Resolving the Enigma*, The History Press, 2010; Michael Dames, *The Avebury Cycle*, Thames & Hudson, 1996; Michael Dames, *The Silbury Treasure. The Great Goddess Rediscovered*, Thames & Hudson, 1992; Sharon Blackie, *If Women Rose Rooted. The Journey to Authenticity and Belonging*, September Publishing, 2016; Sharon Blackie, *The Enchanted Life. Unlocking the Magic of Everyday Life*, September Publishing, 2018; George Terence Meaden, *The Goddess of the Stones. The Language of the Megaliths*, Souvenir Press, 1991; George Terence Meaden, *The Stonehenge Solution. Sacred Marriage and the Goddess*, Souvenir Press, 1992; Terence Meaden, *Stonehenge. The Secret of the Solstice*, Souvenir Press, 1997; Terence Meaden, *The Secrets of the Avebury Stones. Britain's Greatest Megalithic Temple*, Souvenir Press 1999; Manchán Magan, *Listen to the Land Speak. A journey into the wisdom of what lies beneath us*, Gill Books, 2022

⁶ Rachel Pollack, *The Body of the Goddess. Sacred Wisdom in Myth, Landscape and Culture*, Vega, 2003.

⁷ David Abram, *Becoming Animal. An Earthly Cosmology*, Pantheon Books, 2010, p 154.

⁸ David Abram, *The Spell of the Sensuous. Perception and Language in a More-Than-Human World*, Vintage Books, 1997, p. 254.

⁹ Leonard Shlain, *The Alphabet versus the Goddess. Male Words and Female Images*, Allen Lane The Penguin Press, 1998, p. 1-2.

¹⁰ Leonard Shlain, *The Alphabet versus the Goddess. Male Words and Female Images*, Allen Lane The Penguin Press, 1998, p. 4-5.

¹¹ Ik gebruik het Engelse woord ‘awe’, omdat het zo mooi het sprakeloze karakter van uitdrukt. Vaak wordt het vertaald met ‘ontzag’, maar daarmee verliezen we volgens mij iets van de essentie van de ervaring.

¹² Ik heb hierover geschreven in mijn artikel over ‘Het Heilige Huwelijk in the Steentijd’, dat gedownload kan worden van mijn website: <https://www.wimbonis.nl>

¹³ Thomas Berry, *The Dream of the Earth*, Sierra Books Club, 1990; Thomas Berry, *The Great Work*, Random House, 2000.

¹⁴ Steve Taylor, *The Fall. The Insanity of The Ego in Human History and The Dawning of A New Era*, O Books, 2005.

¹⁵ Ik heb elders geschreven over de Patriarchale Verschuiving, in artikelen op mijn website: <https://www.wimbonis.nl>. Riane Eisler heeft uitgebreid geschreven over de partnerschap en dominator cultuur in haar boek ‘The Chalice and the Blade’ (in het Nederlands vertaald onder de titel ‘De kelk en het zwaard’), en heeft haar onderzoek verder uitgediept in haar latere boeken.

¹⁶ Leonard Shlain, *The Alphabet versus the Goddess. Male Words and Female Images*, Allen Lane The Penguin Press, 1998, p. 1-2.

¹⁷ Joseph Campbell heeft de vier functies van mythologie in diverse boeken uiteen gezet, bijvoorbeeld in zijn boek *Occidental Mythology*. Joseph Campbell, *The Masks of God: Occidental Mythology*, Penguin 1984, p. 518-523.

¹⁸ David Abram, *The Spell of the Sensuous. Perception and Language in a More-Than-Human World*, Vintage Books, 1997.

¹⁹ William Anderson, *Green Man. The Archetype of our Oneness with the Earth*, Compass Books, 2002, p. 14

²⁰ William Anderson, *Green Man. The Archetype of our Oneness with the Earth*, Compass Books, 2002, p. 21-23.

²¹ Het verhaal over de Visserkoning is een onderdeel van de verhalen over Koning Arthur en de Heilige Graal. De Visserkoning is de laatste in een lange lijn van koningen die belast zijn met de bescherming van de Heilige Graal. Zie bijvoorbeeld: *Perceval*, Chretien de Troyes.

²² Rob Hopkins, *From What Is to What If. Unleashing the power of imagination to create the future we want*, Chelsea Green Publishing, 2019.

²³ Rob Hopkins, *From What Is to What If. Unleashing the power of imagination to create the future we want*, Chelsea Green Publishing, 2019, p 23 e.v..

²⁴ Rob Hopkins, *From What Is to What If. Unleashing the power of imagination to create the future we want*, Chelsea Green Publishing, 2019, p. 35.

²⁵ Rob Hopkins, *From What Is to What If. Unleashing the power of imagination to create the future we want*, Chelsea Green Publishing, 2019, p. 59.